

Pobírání vdovského důchodu a nezaopatřené dítě

JUDr. Roman Lang, Ph.D.

Vdova/vdovec má nárok na vdovský/vdovecký důchod po manželovi/manželce, který(á) byl(a) poživitelem(kou) starobního nebo invalidního důchodu, nebo splnil(a) ke dni smrti podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo podmínky nároku na starobní důchod anebo zemřel(a) následkem pracovního úrazu.

Za předpokladu, že tato první a základní podmínka nároku je splněna, náleží vdovský/vdovecký důchod **po dobu jednoho roku od smrti manžela**. Poté náleží jen, jestli splněna některá z podmínek uvedených v ust. § 50 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění (dále též ZoDP), tzn. jestli vdova/vdovec:

- pečuje o nezaopatřené dítě,

JUDr. Roman Lang, Ph.D., působí na České správě sociálního zabezpečení

- pečuje o dítě, které je závislé na péči jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) nebo stupni IV (úplná závislost),
- pečuje o svého rodiče nebo rodiče zemřelého manžela, který s ní (ním) žije v domácnosti a je závislý na péči jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) nebo stupni IV (úplná závislost),
- je invalidní ve třetím stupni (dříve plně invalidní), nebo
- dosáhl/a zákonem stanovené věkové hranice.

Poznámka: *U osob, které ovdověly do 31. prosince 2009, činí tato hranice buď 55 let (u žen) a 58 let (u mužů) nebo jejich vlastní důchodový věk, je-li tento nižší. U osob, které ztratily svého životního partnera později, je tato hranice pohyblivá – závisí na kalendářním roce narození pozůstalé osoby a jedná se buď opět o dosažení jejího vlastního důchodového věku nebo dosažení důchodového věku muže narozeného ve stejném kalendářním roce jako pozůstalá osoba, od kterého se ovšem odečítají 4 roky. U konkrétní osoby se vždy použije ta z uvedených dvou věkových hranic, která je pro ni výhodnější.*

Jestliže podmínky nároku na vdovský/vdovecký důchod přestanou být plněny, nárok na důchod zanikne a výplata se zastaví. Existuje však možnost, aby se tento nárok **opět obnovil, a to jestliže do pěti let ode dne, kdy výplata vdovského/vdoveckého důchodu skončila, dojde k opětovnému splnění některé z uvedených podmínek.**

Nárok na vdovský důchod **vždy zaniká uzavřením nového manželství¹⁾** (i když ještě neuplynul rok od smrti manžela, případně zůstává i nadále splněna některá z podmínek ust. § 50 odst. 2 ZoDP).

Pokud jde o **sirotčí důchod**, na ten má nárok nezaopatřené dítě, zemřel-li rodič (osvojitel) dítěte, nebo osoba, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů a dítě na ni bylo v době její smrti převážně odkázáno výživou, kterou nemohli ze závažných důvodů zajistit jeho rodiče. Nárok na sirotčí důchod po takové zesnulé osobě vznikne za předpokladu, že tato osoba byla poživitelem starobního nebo invalidního důchodu nebo ke dni smrti splnila podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo podmínky nároku na starobní důchod anebo zemřela následkem pracovního úrazu.

Oboustranně osiřelé nezaopatřené dítě má za splnění těchto podmínek nárok na sirotčí důchod po každém z rodičů (osvojitelů).

Nárok na sirotčí důchod nevzniká po pěstounovi nebo jeho manželovi.

Jestliže dítě přestane být nezaopatřené, nárok na sirotčí důchod zanikne. Začne-li být dítě znovu nezaopatřené, nárok na sirotčí důchod se obnoví.

Například žena narozená v roce 1961 ovdověla v roce 2006 a byl jí přiznán vdovský důchod. Má syna narozeného v lednu 1987, který dosud studuje a letos v červnu má ukončit studium maturitou. Syn pobírá důchod sirotčí. Žena si není jistá, jak dlouho ještě bude během svého života pobírat vdovský důchod, nebo jaká by nastala situace, kdyby její syn dále pokračoval v návazném denním studiu, a jaká je v tomto případě možnost obnovy nároku v pozdější době.

Jak z příkladu vyplývá, ženě je vdovský důchod dosud vyplácen proto, že splňuje první z podmínek ust. § 50 odst. 2 ZoDP, tzn. pečuje o nezaopatřené dítě. I jejímu synovi je sirotčí důchod až dosud vyplácen, a to z důvodu jeho nezaopatřenosti. Obě tyto dávky zůstanou jejich poživitelům vypláceny nejméně do doby, kdy syn tazatelky přestane tímto nezaopatřeným dítětem být.

Podle ust. § 20 odst. 3 ZoDP se za **nezaopatřené dítě** pro účely zákona o důchodovém pojištění považuje dítě **do skončení povinné školní docházky, a poté, nejdéle však do 26. roku věku**, jestliže

- se soustavně připravuje na budoucí povolání (§ 21 až § 23),
- se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz, nebo
- z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat výdělečnou činnost.

Po skončení povinné školní docházky se do 18. roku věku považuje za nezaopatřené dítě také dítě, které je vedeno v evidenci úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci.

Za nezaopatřené dítě se od 1. 1. 2010 nepovažuje dítě, které je poživitelem invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně²⁾.

Za soustavou přípravu dítěte na budoucí povolání se považuje m.j. i doba od úspěšného vykonání závěrečné nebo maturitní zkoušky, je-li tato zkouška konána v měsíci květnu nebo červnu, do konce období školního vyučování školního roku, v němž byla taková zkouška konána, a dále doba bezprostředně navazujících školních prázdnin, pokud dítě po celý kalendářní měsíc nevykonává výdělečnou činnost v rozsahu zakládajícím účast na důchodovém pojištění, ani nepobírá podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci.

Nezačne-li tedy syn tazatelky vykonávat výdělečnou činnost (event. ji začne vykonávat, avšak v jednotlivých prázdninových měsících nikoliv po celý měsíc), ani se nestane poživitelem podpory od úřadu práce, bude nezaopatřeným dítětem až do 31. srpna letošního roku. Poté jeho nezaopatřenost zanikne a s ní i jeho nárok na sirotčí důchod a nárok na vdovský důchod jeho matky (nesplňuje-li tato jinou z podmínek ust. § 50 odst. 2 ZoDP).

Naváže-li však syn tazatelky po prázdninách studiem na vysoké škole, zůstane bez přerušeni nezaopatřeným dítětem, a to až do dosažení 26. roku svého věku, popř. do ukončení studia (nastane-li toto dříve). Vydrží-li studovat až do 26. roku svého věku, bude se psát kalendářní rok 2013 (syn je ročník 1987). **Poté jeho nárok na sirotčí důchod zanikne, z důvodu skončení jeho nezaopatřenosti, a s ním pravděpodobně i nárok jeho matky na vdovský důchod** (opět nebude-li tato splňovat jinou z podmínek ust. § 50 odst. 2 ZDP). Tazatelka je ročník 1961, tzn. věku 55 dosáhne v roce 2016, což bude do 5 let ode dne zániku jejího původního nároku – **za těchto okolností se jí proto nárok na vdovský důchod ke dni dosažení věku 55 let obnoví** a bude jí pak již doživotně vyplácen (samozřejmě za předpokladu, že se znovu neprovdá nebo nedojde ke změně právní úpravy).

Závěrem je možno ještě poznamenat, že na statut nezaopatřeného dítěte má vliv rovněž forma studia. Jestliže dítě studuje v prezenční formě, je vždy až do 26. roku věku dítětem nezaopatřeným, byť si během studia finančně přilepšuje výdělečnou činností, a to i takovou, která zakládá účast na důchodovém pojištění. Dítě, které studuje v kombinované, dálkové, distanční či večerní formě studia naopak ztrácí svůj statut nezaopatřenosti v momentě, kdy začne být výdělečně činným v rozsahu zakládajícím účast na důchodovém pojištění nebo začne pobírat podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci.

Poznámky:

- 1) *Zanikne-li nárok na vdovský důchod tímto způsobem, náleží vdově částka ve výši 12 měsíčních splátek vdovského důchodu, na který měla vdova nárok ke dni zániku nároku na vdovský důchod; tato částka se vyplatí nejpozději do tří měsíců ode dne zániku nároku na vdovský důchod.*
- 2) *Souběh obou důchodových dávek (sirotčího důchodu a invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně) již není od letošního roku možný. Pozůstalému rodiči takového dítěte by rovněž nenáležel vdovský důchod, byl-li tento vyplácen pouze z důvodu péče o nezaopatřené dítě. Výjimkou je pouze situace, kdy pozůstalostní dávka, která byla podmíněna nezaopatřeností dítěte, byla přiznána před 1. lednem 2010, přičemž dítě ke dni 31. 12. 2009 bylo poživitelem plného invalidního důchodu – v takovém případě se omezení uvedené v předchozí větě neaplikuje, tzn. obě pozůstalostní dávky by náležely i nadále.*